
“THE CHILDREN'S SUBCULTURE” PROBLEM IN THE AREA OF PEDAGOGICAL RESEARCH

Maria Georgieva Faculty of Pedagogy, SWU “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Republic of Bulgaria, mariq.gv@abv.bg

Abstract: The article presents the specificity of the children's subculture, reviewed by the authors in the scientific literature. The socio-cultural aspect of the child subculture phenomenon is considered, approaches to the concept, its specificity, content and influence on pre-school children. The interpretations of the term "children's subculture" in the various humanities and social sciences, as well as its importance for pedagogical science at a contemporary stage, are also considered. The problem analyzed here is based on the research of a number of authors, which implies the existence of significant and adequate information about childhood and, in particular, children's subculture. Research in this field is presented in the works of scientists such as L.A.Wenger, I.S. Con, A.V. Zaporozhets, A.N. Leontiev, N.N. Poddyakov, D.B. Elkonin, L. Vigotski, V.V. Abramenkova, N.V. Ivanova, M.V. Osorina, T.I. Alieva, V.T. Kudryatsev, I. Tepavicharov, V. Barova, etc. The focus of this article is to display the children's subculture of universal culture and the need for socio-cultural competence in preschool children. A.V. Mudrik defines subculture as a collection of sociopsychological features such as norms, values, tastes, stereotypes, etc. that affect the way of life and the thinking of certain nominal and real groups of people and enable them to realize themselves as "we", other than "they"(other members of society). Each subculture is characterized by norms of behavior, interactions and relationships that differ significantly in terms of content, scope, and extent of their regular influence. Subcultural groups are characterized by a status structure. In this case, status is the position of a person in the system of interpersonal relationships of a particular group, determined by his achievements in life, reputation, authority, prestige, influence. The children's subculture, as each human community has its own culture, traditions, norms that are passed down from generation to generation. The prefix "sub" refers to its subordinate position, as the children's subculture is part of the universal cultural system dominated by adults. The functions they perform are inherent in all of the culture, also describes the most significant issues related to age, personality development, in the relations of pre-school children with the outside world, helping them solve difficult situations. The article presents the children's subculture as a condition for the formation of personality individualization and successful social adaptation of the children of preschool age.

Keywords: social development, socialization, childhood, children's subculture.

ПРОБЛЕМЪТ „ДЕТСКА СУБКУЛТУРА“ В ПРОСТРАНСТВОТО НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ**Мария Георгиева**

Факултет по Педагогика, ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, Република България

mariq.gv@abv.bg

Резюме: Статията представя спецификата на детската субкултура, разглеждана от авторите в научната литература. Разглежда се социокултурният аспект на явлението детска субкултура, подходи към понятието, нейната специфика, съдържание и влияние върху децата от предучилищна възраст. Разглеждат се още интерпретациите на понятието „детска субкултура“ в различните хуманитарни и социални науки, както и неговото значение за педагогическата наука на съвременен етап. Анализираният тук проблем е залегнал в изследванията на редица автори, което предполага наличие на значителна и адекватна информация, посветена на детството и по-специално детската субкултура. Изследванията в тази област са представени в трудовете на учени като Л. А. Венгер, И. С. Кон, А. В. Запорожец, А. Н. Леонтиев, Н. Н. Поддяков, Д. Б. Елконин, Л. Виготски, В. В. Абраменкова, Н. В. Иванова, М. В. Осорина, Т. И. Алиева, В. Т. Кудряцев, И. Тепавичаров, В. Барова и др. Насочеността на статията е към извеждане на детската субкултура от всеобщата култура и необходимостта от социокултурна компетентност у децата от предучилищна възраст. А. В. Мудрик определя субкултурата като съвкупност от социалнопсихологически признаци като норми, ценности, вкусове, стереотипи и др., които засягат начина на живот и мисленето на определени номинални и реални групи от хора и им дават възможност да реализират себе си като „ние“, различно от „те“ (други

представители на обществото). Всяка субкултура се характеризира с норми на поведение, взаимодействия и взаимоотношения, които се различават значително по отношение на съдържанието, областта и степента на тяхното регулярно влияние. Субкултурните групи се характеризират със статусна структура. В този случай статусът е позицията на човек в системата на междуличностните отношения на определена група, обусловена от неговите постижения в живота, репутация, авторитет, престиж, влияние. Детската субкултура, като всяка човешка общност притежава собствена култура, традиции, норми, които се предават от поколение на поколение. С представката „суб“ се обозначава нейната подчинена позиция, тъй като детската субкултура е част от всеобщата културна система, в която доминират възрастните. Функциите, които изпълнява са присъщи и на всеобщата култура, също така описва най-значимите проблеми, свързани със възрастта, развитието на личността, в отношенията на децата от предучилищна възраст с външния свят, помагайки им да разрешават трудни ситуации. В статията се представя детската субкултура като условие за формиране на индивидуализация на личността и успешна социална адаптация на децата от предучилищна възраст.

Ключови думи: социално развитие, социализация, детство, детска субкултура

Ориентирането на децата от предучилищна възраст в социалния свят се свързва с възпитаването на определени качества и социални умения. В този смисъл се стимулира проява на социално развитие и културно възпитание по посока на общуване и социална активност на подрастващата личност. В нашето съвремие проблемът за социалното развитие на детето от предучилищна възраст е неотложен и актуален, който зависи в голяма степен от това как детето се адаптира към света на възрастните, дали ще може да намери своето място в социума и да реализира своя собствен потенциал. Възпитаването на култура у децата се свързва с тяхното социализиране към общността.

Според **М. Колева** феномен на социалната същност на личността е неговото социално развитие, чрез което детето се подготвя за самостоятелна социална практика и взаимодействия в обкръжението. И всичко това трябва да бъде безпроблемно за подрастващата личност.

Статията има за цел да представи постановките в пространството на педагогическите изследвания, относно проблематиката детска субкултура. Предлага се опит да се представи спецификата на детската субкултура, разгледана от авторите в научната литература, социокултурния аспект на явлението детска субкултура, подходи към понятието, съдържание и влияние върху децата от предучилищна възраст. Разглеждат се още интерпретациите на понятието „детска субкултура“ в различните хуманитарни и социални науки. В процеса на приобщаване към нея, целенасочено се създават благоприятни условия, които помагат за натрупването на социален опит и социални взаимодействия с връстници и възрастни, приобщаване към детското общество, осъществяване на активен процес на социална адаптация. В същото време, познавайки света на връстници и възрастни, се разкрива възможност за присъединяване към ценностите на другите хора, реализират се собствените интереси, предпочитания, вкусове, стил и др., формира се собствена ценностна система.

В научната литература феномена детска субкултура се разглежда от дълго време в трудовете на учени като Л. А. Венгер, И. С. Кон, А. В. Запорожец, А. Н. Леонтиев, Н. Н. Поддяков, Д. Б. Елконин, Л. Виготски, В. В. Абраменкова, Н. В. Иванова, М. В. Осорина, Т. И. Алиева, В. Т. Кудряцев, Н. Я. Болшунова, Я. Л. Коломински, С. Н. Майорова-Щеглова, И. Тепавичаров, В. Барова и много други.

Социогенезиса като „ключ към по-висше поведение“, според **Л. С. Виготски**, се конкретизира от понятието „социална ситуация на развитието“, което се характеризира от една страна с обективната позиция на детето в системата на отношенията, а от друга – със субективното отражение на тези взаимоотношения в неговите преживявания. В предучилищна възраст активно се формират нравствени качества у децата и навици за културно поведение.

Изучаването на различните субкултури и субкултурни явления представляват интерес за много хуманитарни науки като културология, социология, антропология, педагогика, психология, философия и др. Всяка научна дисциплина интерпретира това явление според своите изследователски потребности.

Статията предлага поглед върху съдържанието на явлението субкултура и по-специално детска субкултура. Но преди да се говори за детска субкултура въобще е необходимо това понятие да се изведе от по-общото – култура.

Класическата дефиниция на културата, според **Е. Тайлър** гласи: „културата е комплекс от познание, вяра, изкуство, право, обичаи и всички други придобити способности и навици от човека, като член на обществото“ (Иванов, 1995 г.)

По мнение на **В. Барова** идеята за субкултурата в западната наука от началото на XX век за първи път влиза в приложение в Чикагската социологическа школа, но употребата и значението на това понятие са взаимствани от антропологията и работата на **Е. Дюркем**. Същият твърди, че колективните представи изразяват начина, по който групата разбира себе си във връзка с обектите, които ѝ въздействат, което пряко засяга субкултурната теория по отношение на това, че колективните представи и социалните групи са взаимосвързани и са нейн продукт. Според **Сапир** всеки индивид е представител на поне една субкултура, която може да бъде отделена от общата култура.

Според **Ив. Иванов** понятието субкултура означава комплекс от актове на поведение, стилове на живот, които дадена група хора реализират, за да определи своята колективна идентичност, различна от всеобщата култура. То няма пейоративно (отрицателно) значение, а индикира едно взаимоотношение в рамките на една по-широка плоскост, тъй като субкултурата е такава по отношение на една конкретна култура, а не изобщо (Иванов, 1999 г.).

А. В. Мудрик определя субкултурата като съвкупност от социалнопсихологически признаци като норми, ценности, вкусове, стереотипи и др., които засягат начина на живот и мисленето на определени номинални и реални групи от хора и им дават възможност да реализират себе си като „ние“, различно от „те“ (други представители на обществото). Всяка субкултура се характеризира с норми на поведение, взаимодействия и взаимоотношения, които се различават значително по отношение на съдържанието, областта и степента на тяхното регулярно влияние. Субкултурните групи се характеризират със статусна структура. В този случай статусът е позицията на човек в системата на междуличностните отношения на определена група, обусловена от неговите постижения в живота, репутация, авторитет, престиж, влияние.

Формирането на относително независими субкултури (на възрастов, ценностен, етнически или друг признак) в системата на всеобщата субкултура е резултат от отношението на даден човек към друг, което предполага различни нива на разбиране, взаимност от това как в тяхното съзнание са представени собствените им същностни характеристики и по аналогия тези на другия човек. Всяка социална култура развива своя собствена култура и така формира определена субкултура, която е различна от глобалната.

Детската субкултура (от лат. Sub – под, cultura – отглеждане, възпитание, развитие) – в широк смисъл, всичко създадено от човешкото общество за децата и в по-тесен смисъл – семантичното пространство от ценности, начин на живот, форми на комуникация, осъществявани в детските общности в определена социална ситуация. В глобалната култура, детската субкултура заема подчинено място, като в същото време притежава относителна автономност (А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского).

Чрез представката „суб“ се обозначава нейното подчинено положение, доколкото детската субкултура се явява един от компонентите, съставлящи една огромна културна система, в която доминират възрастните. В самото наименование се подчертава зависимостта на детската култура от света на възрастните и нейното подчинение. Културата - по **В.И. Слободчиков** е мярка на човешкото в човека.

Детето постепенно се отделя от възрастните и се формира в специален културен слой – детската субкултура. Тя съществува паралелно с културата на възрастните, но се възприема като нова, новаторска, прогресивна.

Терминът детска субкултура се употребява в работите по проблематиките етнография на детството (**М. Мид**), изучаване на детския фолклор (**Г.С. Виноградов**) и изучаване на детските традиции (**А. Опи и П. Опи**).

По мнение на **В.Т. Кудряцев** една от основните черти на детската субкултура е, че от една страна детският свят заявява разликата от света на възрастните, а от друга страна детската субкултура е скрита, диалогична привлекателност към света на възрастните, оригинален начин за усвояването ѝ и самоутвърждаването в него. **Д. Фелдщайн** разглежда този социално-психологически феномен като специално състояние на развитие, посочва че в съвременното общество съществува тенденция за нарушаване на взаимоотношенията между възрастните и децата. Според **В.В. Абраменкова** детската субкултура се разглежда в широк смисъл – всичко създадено от човешкото общество за децата и в тесен смисъл – семантичното пространство от ценности, нагласи, форми на поведение и комуникация, осъществени в детските общности в това или конкретно-историческо социално развитие на личността (В. В. Абраменкова, 2000) Както отбелязва **М.В. Осорина**, субкултурата на децата е резултат от колективното творчество на много поколения деца. Тя се предава от дете на дете в пряка комуникация и се характеризира със следните характеристики – тя е част или подтема на културата на обществото, към която принадлежат децата, но винаги запазва относителна автономия и независимост. Тя реагира гъвкаво на събитията на

околния свят и усвоява нова информация, въвеждайки я в традиционните културни структури (М. В. Осорина, 1998). В изследването на **Л.П. Бувва** се отбелязва, че във всяко общество съществуват две нива или форми на социокултурен опит. Първият е чрез специално организирана образователна структура, която в професионално подготвена и социално организирана система определя и изразява йерархията на ценностите на дадено общество и знанията необходими за осъществяването на социално значими функции чрез езиците на науката и изкуството. Вторият се формира спонтанно в ежедневието, фиксира се и се предава чрез набор от традиции, ритуали или реч, които се формират директно чрез имитация или комуникация. Също така възприемат ежедневните форми на култура, натрупва се житейски опит, формира се сложната система от методи на познание, чувства, оценки, навици на поведение.

От всички подбрани подходи към дефинициите на проблема детска субкултура, става ясно, че детското общество и субкултурата са взаимосвързани. Както не може да съществува култура без общество и не може да съществува обществото без отделни индивиди, така също не може да съществува детското общество без субкултура. Няма безкултурно общество или безсубкултурно детско общество. Тя съществува паралелно с културата на възрастните, но се възприема като нова. Анализът на научната литература подчертава, че интересът към феномена детска субкултура се очертава едва през позледните десетилетия. С развитието на цивилизацията, децата, детския свят, детското общество започват да се разглеждат като независими участници във взаимодействието със общността на възрастните.

Като автономна социокултурна реалност, детската субкултура се отличава със собствен език, структура, функции. Нейната проява се изравява в детския фолклор, игрите, художественото творчество, традициите. Нейната позиция във връзка с универсалната човешка култура е подчинена, но в същото време се забелязва значителна автономия на детската субкултура. Това се дължи на факта, че детската общност на всяко общество има свой собствен език, използва своите форми на взаимодействие, придържа се към собствените си морални регулатори на поведение. Във всеки възрастов стадий тези прояви са доста стабилни и тяхното развитие се осъществява със значителна независимост от възрастните.

Съдържанието на детската субкултура се свързва не само с традиционните особености на култура на поведение, съзнание, дейност, но също така и със социокултурни инварианти, които са фиксирани в детския език, мислене, поведение, игрови действия, фолклор. Носители на тази автономна и отличителна подсистема на културата се явяват децата или по-специално конкретната социална група или груповата игра. Развитието на партньорските умения в груповата игра сред връстници са един от най-важните социализиращи фактори. Например, децата на 5-годишна възраст играят групови игри с правила и регулирани взаимоотношения с помощта на детски фолклорни текстове. До 12-13-годишна възраст, вследствие промените в личността, свързани с юношеството, упадат основните традиционни форми, характерни за детското субкултурно поведение, отстъпвайки на формите, характерни за младежката субкултура. Самият кулминационен период на „разцвет“ на детската субкултура е между 7-11-годишна възраст. Налице са нови социално-психологически потребности на детето, рязко се разширява социалния кръг на детето с други деца, наблюдава се необходимост от самостоятелно установяване на взаимоотношения с други възрастни (учители, родители, обикновенни хора и пр.)

Особеност на детската субкултура, която може да се определи като главна е, че тя се явява един от основните компоненти за социализацията на децата от предучилищна възраст, като детето натрупва социален опит, умения, знания, навици, умение за общуване, успешно и безпроблемно адаптиране към детското общество и социум. Съществува подчинение на груповите норми. Детето научава ефективни начини за справяне с трудни ситуации, изследва границите на разрешеното, разрешава собствените си емоционални проблеми. **О. Стрелкова** посочва, че присъщо на детската субкултура е да регулира връзката между членовете на игровата общност, тъй като ежедневието се асимилира дълго преди да придобие научно знание.

Като компонент на процеса на социализация, детската субкултура, предлага:

- Адаптация на личността към обществото посредством усвояване на умения, знания, норми, ценности, социален опит;
- Формиране на своя собствена позиция;
- Формиране на неповторима индивидуална личност;
- Саморазвитие и самореализация;
- Опознаване на своето собствено „Аз“.

Възможностите за общуване, които предлага детската субкултура са от голямо значение за социализацията на децата от предучилищна възраст, което напълно отговаря на важни социални потребности на съвременните деца и тяхното задоволяване – нужда от автономност, изолация, индивидуалност и пр. Необходимо е децата от предучилищна възраст активно да формират приятелски взаимоотношения, навиги да играят и общуват в едно малко общество, способност да се подчиняват на правила, да следват пример от добри хора и положителни анимационни герои, героични персонажи на известни литературни произведения.

В заключение може да се посочи съвременното детско общество се явява носител на детската субкултура – семантичното пространство на ценности, способности за действие, форми на комуникация и пр. и се осъществяват в условията на детската група, независимо от възрастните.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре. Издательство: НПО "МОДЭК" М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж., 2000 г.
- [2] Барова, В. Субкултурната идентичност: поглед отвътре навън. С., Парадигма, 2017г.
- [3] Иванов, И. Интеркултурно образование. Курс лекции. Ш., Аксиос, 1999г.
- [4] Иванов, Пл. Философия на образованието. Пловдив, 1995 г. стр.11
- [5] Колева, М. Социално развитие и възпитание на детето. Идентификация. Стимулиране. Диагностика. Благоевград, 2013 г.
- [6] <http://www.persev.ru/detskaya-subkultura> Психологическият словарь. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского